

مجموعه مطالعات نفس (۴)

تناسخ

تألیف و تدوین

علی اکبر شاملی

مهدی باب‌اله‌زاده

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

نشانی	تناسخ
قم، خیابان معلم، ساختمان ستاد دفتر تبلیغات اسلامی،	تألیف و تدوین
نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی	علی اکبر شاملی و مهدی باب‌الزاده
تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳ - ۰۲۵	ناشر
ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸	پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱	وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
مراکز پخش	تهیه
۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۳۱۱۵۱۲۵۰ - ۰۲۵	پژوهشکده فلسفه و کلام اسلامی
۲. تهران، خیابان انقلاب، رویروی در دانشگاه تهران،	سرپرستار
پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن:	محمدباقر انصاری
۰۲۱ - ۶۶۹۵۱۵۳۴	لیتوگرافی، چاپ و صحافی
وب‌گاه: www.pub.isca.ac.ir	چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
رایانامه: nashr@isca.ac.ir	چاپ اول: بهار ۱۴۰۰
فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir	شمارگان: ۳۰۰
فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajooahaan.ir	قیمت: ۷۰۰۰ تومان
همه حقوق برای ناشر محفوظ است.	عنوان: ۱۶۶۳؛ فصل‌بندی: ۱۰۳۹
سرشناسه:	شاملی، علی اکبر، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام‌پدیدآور:	تناسخ / تألیف و تدوین علی اکبر شاملی، مهدی باب‌الزاده؛ تهیه پژوهشکده فلسفه و کلام اسلامی
مشخصات نشر:	قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری:	۳۲۰ ص، جدول
شابک:	۷۰۰۰۰ ریال:
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه
یادداشت:	نمایه
موضوع:	تناسخ
موضوع:	تناسخ در اسلام
شناسه افزوده:	باب‌الزاده، مهدی، ۱۳۶۱ -
شناسه افزوده:	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشکده فلسفه و کلام اسلامی
رده‌بندی کنگره:	BL ۵۱۵
رده‌بندی دیویی:	۱۳۳/۹۰۱۳۵
شماره کتابشناسی ملی:	۷۶۱۴۹۰۳

.....	سخنی با خواننده	۱۵
.....	مقدمه	۲۱
.....	تناسخ	۲۷
.....	تناسخ در اسلام	۳۰
.....	دلایل باور به تناسخ	۳۱
.....	دلایل بطلان تناسخ	۳۲
.....	مقاله اول «تناسخ»	۳۵
.....	مقاله دوم «نقد و بررسی دلایل مشائیان بر ابطال تناسخ»	۳۷
.....	مقاله سوم «بررسی رویکرد ابن سینا درباره تناسخ با تکیه بر رساله اضحویه»	۳۹
.....	مقاله چهارم «تناسخ از دیدگاه صدرالمتألهین و بازخوانی تعریف نفس صدرایی بر	
.....	اساس آن»	۴۰
.....	مقاله پنجم «مبانی عقلی تناسخ ملکوتی در حکمت متعالیه»	۴۲
.....	مقاله ششم «برداشتی نوین از تناسخ افلاطونی و رویکرد ملاصدرا نسبت به آن»	۴۴
.....	مقاله هفتم «بررسی شبهات رجعت و تناسخ»	۴۵
.....	مقاله هشتم «تبیین ماهوی رجعت و تناسخ در قوه و فعل»	۴۷

مقدمه

جاودانگی و تمنای بقا و استمرار هستی پس از مرگ، از جمله اموری است که ذهن و اندیشه آدمی را در طول اعصار گوناگون به خود مشغول داشته است. موقعیت مرزی و وجودی مرگ و احساس پوچی بعد از آن تخم اضطرابی عجیب را در جان و روان آدمی کاشته است. این اضطراب ناشی از امکان عدم استمرار وجودی شخص پس از مرگ است.

عدم اعتقاد به جاودانگی پس از مرگ می‌تواند بر سبک زندگی آدمی و بی‌معنایی آن تأثیری عمیق بر جای نهد. ویل دورانت در این باره می‌گفت: «آنچه در پیری غم‌انگیز تواند بود، این است که پیر با دیدگان آرزومند به پشت سر خود نگاه می‌کند و فقط دردها و رنج‌ها را می‌بیند. اگر زندگی باید ما را ترک کند، دیگر ستایش آن بیهوده است و اگر آن را می‌ستاییم برای آن است که امیدواریم آن را دوباره در صورت بهتری ببینیم و در نفوس مجرد جاودان باز یابیم» (دورانت، ۱۳۷۳، ص ۴۶۸). اهمیت بحث از جاودانگی تا آنجاست که اندیشمندانی همچون اونا مونو و پاسکال بی‌اعتنایی به آن را خصیصه‌ای ددمنشانه و باورمندان به چنین اندیشه‌ای را مستحق ترحم می‌دانند. مؤلف کتاب درد جاودانگی در این باره می‌گوید: «مانند پاسکال، من هم زبان کسانی را که مدعی‌اند پیشیزی برای این تأملات ارزشی قابل نیستند، نمی‌فهمم. چنین بی‌اعتنایی در موردی که مستقیماً به آنان مربوط

است، در کاروبار ابدیت و تمامت هستی‌شان، مرا می‌آزارد، حتی به ترحم وامی‌دارد، حیرانم می‌کند و تکانم می‌دهد و چنین کسانی در چشم من همچنان که در چشم پاسکال که کلامش را نقل کردم، کژطبع جانورند» (اونامونو ۱۳۹۱، ص ۷۶).

ردّ پای اعتقاد به جاودانگی و یا تمنای آن را به وضوح می‌توان در زندگی انسان‌های ابتدایی همچون نئاندرتال‌ها و کرومانیون با دفن کردن غذا و یا اسلحه و زیورآلات به همراه اموات خویش مشاهده نمود (بایرناس، ۱۳۹۳، ص ۷-۸). انجام‌دادن چنین اعمالی نشان آن است که انسان‌های قبل از تاریخ نیز برآنند که پس از مرگ نه تنها زنده‌اند و از حیات برخوردارند که دارای همان اشتیاق‌ها و حوایج دنیوی نیز هستند (همان، ص ۲۳).

تلقی انسان از جاودانگی و حیات پس از مرگ دارای تنوع و گوناگونی چندی است. برخی از مهم‌ترین انگاره‌ها از جاودانگی پس از مرگ را می‌توان به‌اختصار این‌چنین برشمرد: جاودانگی در خاطره‌ها، جاودانگی به معنای خوب‌زیستن و خوب‌بودن، جاودانگی به معنای فانی‌شدن و اتحاد با امر واحد و حقیقت غایی، جاودانگی از طریق تناسخ، جاودانگی به معنای خلق مجدد، جاودانگی به معنای معاد، جاودانگی به مثابه وجود نامتجسد، جاودانگی از طریق بدن علوی.

سخن از جاودانگی بدون در نظر داشت وجود روح و نفس، در اکثر تلقی‌های از جاودانگی بی‌معنا می‌نماید. درواقع بن و بنیاد بحث از بقا و جاودانگی انسان به مقوله وجود نفس و روح بستگی دارد.

اندیشه ثنویت^۱ و دوگانه‌انگاری نفس و بدن، تاریخچه‌ای بس طولانی دارد تا آنجا که وجود و پذیرش روح از جمله صفات مشترک ادیان ابتدایی تلقی شده